

BA'AL, KRISTUS OG MUHAMMED I NORD AFRIKA

av

WILLY NORMANN HEGGØY

Baal, Christ, and Mohammed: Religion and Revolution in North Africa. Av John K. Cooley.

I de siste ti-tolv årene har verden vært vitne til storproduksjon av bøker om Nord Afrika. Krigen i Algerie var i særlig grad ansvarlig for dette. Den interesserte journalister og andre skrivende folk i den grad at de strømmet til i flokk og følge. Der i landet oppdaget de også mye annet av interesse. De oppdaget både land og folk og (for dem) merkelige skikker. Så var det alle de ting som hittil hadde vært skjult under en kappe av fransk kolonialisme, men som nå kom til syne. Da begynte bøkene å komme. Aldri har så mange bøker om Nord Afrika sett dagens lys på så kort tid. I årene som ligger foran oss, vil slike bøker bli alt færre. Det er f.eks. allerede vanskeligere å reise i visse deler av landene der, og i sær å finne ut om ting. Dessuten er mange av de som skrev bøker og artikler så nyss, mindre interessert i gjennomføringen av de økonomiske og politiske ideologiene som nå gjør seg gjeldende i noen av disse landene. Viktigste av alt er dog at «den interessante krigen» for lengst er flyttet fra Nord Afrika til andre himmelstrøk.

Med en viss rett kan en kanskje spørre om noen har lest all denne litteraturen. En kan også spørre om alle de litterære produktene også er blomster verd å plukkes. Mange av dem er mere velskrevne enn pålitelige. Dette våger jeg å påstå etter å ha lest og anmeldt ikke så lite av det som slike farende svenner har fortalt verden om sine inntrykk fra Nord Afrika. Når reisende forteller det de ser, kan de være skarpe iakttagere, i sær hvor det gjelder ting som er forskjellige fra det tilvante i ens eget land. Men når de skal forklare det samme forskjellige, er de ofte på dypt vann. De er blitt ofre for innbildning, for ubegrunnede meninger og for tilfældige informanter.

Hva angår den bok som her skal omtales, hørte jeg om den i Nord Afrika; men jeg så aldri noe eksemplar av den før jeg reiste fra landet i 1966. Jeg skrev heller ikke til mine bokhandlerforbindelser og ba dem skynde seg og sende meg boken. Det kristne senter for maghrebinske, nordafrikanske og islamske studier, hvor jeg var professor, var utstyrt slik at det kunne gi veiledning og råd til skrivende folk. Men Cooley kom aldri innom, og han skrev heller ikke etter opplysninger. Vi visste bare at han var en reporter, — en av dem som bør leses for politisk orientering, men ikke nettopp for vitenskapelig innsikt.

Siden jeg i 1966 kom til Amerika, har jeg truffet iallfall to personer som spurte om jeg hadde lest Cooley's bok. Min unnskyldning var at forfatteren var journalist, at journalister var flinke til å skrive og beskrive, men at de som hadde skrevet om mitt spesialfelt, ikke hadde gitt meg stort annet enn gremmelse. Likevel gikk jeg til biblioteket ved det teologiske fakultetet der jeg foreleste da, og fant boken. Av de 25 kapitlene handlet ett om den protestantiske misjonen i Nord Afrika. Jeg konstaterte straks at forfatteren ikke kjente til det største misjonsselskapet i to av landene, ikke til Studiesentret, ikke til misjonsrådet og ikke til den eneste vitenskapelige avhandling som er skrevet om emnet. Jeg fant det ikke nødvendig å gjøre stort mer enn å blade gjennom resten av boken, men mente det var for sent å skrive innvendinger mot den. Jeg trodde forresten den var, som så mange andre produkter, alt ute av sagaen.

I denne siste antagelsen tok jeg imidlertid feil. For noen måneder siden fikk jeg nemlig brev fra Skottland, via Studiesentret i Alger, om jeg ville anmelde boken for den nye *Journal of Religion in Africa*. Det var jo en annen sak, og jeg påtok meg oppgaven. Boken kom. Det var en 1967 utgave, spesielt for Storbritannia. Da forsto jeg at jeg burde ha handlet før. Jeg bestemte meg iallfall for å lese den omhyggelig og gi den en sjanse.

Boken er utstyrt med vitenskapelig apparat, men har beholdt populære former som Moslem og Mohammed istedenfor Muslim og Muhammad. Det fins to sider med takk til kjente fagmenn med islam eller Nord Afrika som spesialfelt, og der til takkes unevnte «katolske og protestantiske misjonærer og geistlige i Nord Afrika». Før meg hadde det vært verdifullt å vite hvem disse var, men siden de fleste skulle være nevnt i teksten, fikk det heller være slik. Det fins register, bibliografi og en tre siders «glossar over arabiske termer». Her må jeg likevel gjøre en merknad til ordet «Mozarab» eller «mustaribun» (eg. musta'ribun). To ganger blir det forklart som «en kristen spanjol omvendt til islam». Hadde jeg ikke studert den mozarabiske liturgien (som selvsagt er kristen), og dertil lest en hel del om mozaraberne (i sær pater Mesnage, L'église mozarabe), hadde jeg vel ikke visst bedre selv. I teksten er ordet brukt forholdsvis rett, så forklaringen i glossaret må simpelthen være en overseelse (men hvorfor to ganger?), — av samme slag som et annet sted (s. 3) der det sies: «seksten hundre års islamsk religiøst hegemoni i Nord Afrika», noe, som om det var sant, måtte bety at vi nå lever i ca. år. 2300 av vår tidsregning. En skulle ikke gjøre nummer av slikt, for alle gjør jo feil. Men dette er en bok som vil være, og også er, alvorlig. Det er derfor dette påpekes.

Forfatterens sikte med sin bok er å skildre og forklare det historiske drama i Nord Afrika gjennom religionenes innflytelse der. Navnene i titelen står for religioner og kulturer: Ba'al for det fønikiske eller puniske Kartago, Kristus for det kristne, romerske Afrika (vårt Nord Afrika), Muhammad for det islamske Maghreb eller Vesten. Hvorfor Jupiter ikke står i titelen, er ikke sagt, men også han og andre guder hører med. De representerer det romerske Afrika som var uten Kristus, både før og etter Kristus. Alt dette blir for øvrig beskrevet i boken.

Nord Afrika har vært skueplassen for en evindelig drakamp øst-vest (ikke endelig avgjort ennå), og en drakamp mellom omflakkende og fastboende stammer (nå vesentlig avgjort til de fastboendes fordel). Nord Afrika er naturligvis Augustins land, Ibn Khalduns land, et land av syndere og helgener, av utbyttere og utbyttede. Boken har sin plass og berettigelse. Den stiller spørsmål som alle kristne burde overveie, slike spørsmål som disse: Hvordan bør forholdet være mellom kirken og den islamske verden? Hvordan skal en kristen forholde seg til en troende muslim? Hva er forholdet mellom troens folk og kulturens folk i islams verden?

Den delen av boken som handler om kirken i Maghreb, bærer overskriften «Kristne misjonærer og muhammedanske herskere», dvs. kristen misjon i islamske land, og blir behandlet i fire kapitler. Det første forteller om senmiddelalderens misjon, uten å glemme fransiskanerne og Ramon Lull, og utviklingen frem til den romersk katolske misjon i vårt eget århundre. Kardinal Lavigerie og pater de Foucauld får ett kapitel hver, disse kristendommens ambassadører som aldri glemte å være kolonimaktens (dvs. Frankrikes) ambassadører også. I det fjerde og siste kapitlet blir all protestantisk misjon behandlet under ett som «Anglo-amerikansk protestantisk virksomhet». Når en vet at minst fjorten andre nasjonaliteter er eller har vært representert blant evangeliske misjonærer, så er den etniske betegnelsen altfor snever, — selv om «anglo-amerikanerne» er i majoritet.

Kapitlet om protestantisk misjon er skuffende tynt. En bok med begrenset synsvidde, utgitt i 1900, blir sitert utførlig, og er også ansvarlig for mangt der kildehenvisningene mangler. En studie av en ikke-protestantisk fransk lektor (feilaktig kalt journalist) er også sitert, men det er begrenset til Marokko og slutter med året 1905. Endelig blir noen private meninger sitert fra et ubetydelig misjonsblad, meninger som ikke reflekterer nye problemstillinger. Det er alt.

En protestantisk misjonær — nærværende anmelder — har skrevet en doktoravhandling om kristen misjon i Maghreb, «Fifty Years of Evangelical Missionary Movement in North Africa, 1881—1931», forsvart for The Hartford Seminary Foundation (Hartford, Connecticut) i 1959 og offentliggjort i xerox-utgave i 1960 ved University Microfilms, Inc., Ann Arbor, Michigan. Boken er dyr (\$ 18,50), men det fins adskillige eksemplarer av den, til og med i Nord Afrika. Både katolske og protestantiske granskere har gjort bruk av den. Vil en skrive om kristen misjon i Maghreb, kommer en ikke forbi denne avhandlingen. Det er derfor ikke bare forbausende, men rett og slett skuffende å fastslå at en forfatter, som virkelig kan skrive og som viser vilje til å granske forholdet mellom islam og kristendommen, har kunnet reise gjennom Maghreb uten å treffe en sjel som kunne gjøre ham oppmerksom på den eneste avhandlingen som kunne ha reddet ham fra fadese, og som ville ha fortalt om nær sagt alle de kilder som fins til studiet.

Den første store som glimrer med sitt fravær, er Metodistkirkens årskonferanse i Nord Afrika. Den er nemlig den absolutt største protestantiske misjonsorganisasjon i Algérie og i Tunisia. Sant nok, denne kirken begynte sin virksomhet først i året 1908. Men siden den tid har den nesten hvert år publisert en bok på 60 sider

eller mere samt mange andre litterære produkter. Den har dessuten i over 30 år utgitt det eneste kirkeblad eller misjonsblad som er trykt i Nord Afrika og det utelukkende for nordafrikanerne, uten sideblikk til sendekirken og misjonskollekten. Sant nok, forfatteren nevner iallfall én metodistmisjonær i en annen sammenheng, men denne misjonærens berømmelse skriver seg utelukkende fra at han ble fanget av algeriske partisaner i 1958.

Dette er ikke triviell kritikk, men påvisning av en sørgelig feil ved boken. Hva tenker f. eks. representative misjonsfolk i Nord Afrika om kristen misjon i disse «nye tider»? Hva tenker de om islam og om evangeliets plass i islams verden? Det fins nok i boken et forsøk på å finne ut hva protestanter fra kolonimaktens folk, de fransk-reformerte, mener om dette. Men hva betyr det egentlig? Deres kirke eksisterer jo ikke mer (mindre enn 2 prosent er igjen), og de drev aldri misjon blant islams folk. Det burde heller være spørsmål, men er det ikke, om å finne ut hva folk i en representativ misjonsorganisasjon tenker, sier og skriver om dette, f. eks. metodistene, de eneste representanter for en virkelig kirkemisjon i Nord Afrika. (Det fins en bitte liten anglikansk misjon i Marokko, men det er ikke nok å være anglikansk for å være *kirkemisjon*.) Er de tilspurt? Nei, ikke med ett ord!

De henvisninger til protestanter som finnes, gjelder folk av trosmisjonens type, og en av disse menn er sitert slik at en forstår hvorfor lærdom er undervurdert hos protestantene, — i motsetning til hva tilfellet er hos katolikkene, som etter dette syn overvurderer lærdommens betydning. Slik forholdene faktisk er, dog ukjent av forfatteren, kan en si at metodistene sier seg enige med katolikkene på dette punktet og setter lærdom høyt, fordi de mener at det er absolutt nødvendig å besitte grundige kunnskaper om islam. Det er ikke nok å være flink til å munnhugges med gateselgerne. En av disse trosmisjonsgruppene blir simpelthen fremstilt som selve den protestantiske misjon, mens det bare er relativt sant for Marokko og ikke for noe annet sted. Ellers spiller den nevnte misjonen en nokså beskjeden rolle.

Det er spesielt leit at Det kristne studiesentret i Alger ikke er nevnt i boken. Etter flere års forberedelse ble det stiftet i 1960, på felleskirkelig og ekumenisk basis. Siden katolske institutter i Tunisia og Marokko er nevnt, er det desto underligere at dette ekumeniske sentret er unevnt.

Det evangeliske misjonsrådet i Algérie er heller ikke omtalt. Det er felleskirkelig på sitt vis, men slett ikke ekumenisk. Men det eksisterer, og det omfatter én stor og tolv vesentlig meget små misjonsgrupper. Den gruppen som forfatteren fremstiller som selve protestantismen, er ikke en gang medlem av rådet, fordi dette, merkelig nok, ansees for å være altfor ekumenisk. (Noen av medlemmene i rådet står nemlig gjennom sine kirkesamfunn i forbindelse med Kirkenes Verdensråd.)

Dette er ikke plassen til nærmere påvisning av de feil som forfatteren ellers har gjort seg skyldig i. Det kan bare dypt beklages at en bok som har så mange gode sider, skulle gå i trykken i 1965 uten at det ble søkt sakkyndig assistanse angående den protestantiske misjonen i Nord Afrika. Men verre synes det å være at boken skal spredde med de samme manglene i en britisk utgave anno 1967.